

Menas Literatūra Mokslas

2004 KOVO 6 d.

DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS

Nr. 46 (10)

VDU Garbės doktoratas kun. Vincui Valkavičiui

Vytauto Didžiojo universiteto Senatas, įvertindamas kun. Vinco Valkavičiaus nuopelnus lietuvių emigracijos istorijos tyrimuose, 2003 m. birželio 25 d. suteikė jam Vytauto Didžiojo universiteto Garbės daktaro vardą.

Garbės daktaro regalijas universiteto rektorius, prof. Vytautas Kaminskas, kartu su Senato nariu prof. Algirdu Avižieniu, įteiks 2004 m. kovo 14 d. Bostono arkikatedroje po 11 val. ryto šv. Mišių.

Vincas Valkavičius (angliškai – William Wolkovich-Valkavičius) kunigas, istorikas, muzikas, antros kartos JAV lietuvis, gimė 1929 m. Hudson, Massachusetts, JAV. Mokėsi Bostono šv. Jono kunigų seminarijoje, 1953 m. išventintas į kunigus. 1980 m. Boston College įgijo istorijos magistro (American Studies) laipsnį. Dirbo įvairiose amerikiečių ir lietuvių parapijose, nuo 1962 m. šv. Jurgio lietuvių parapijos klebonas Norwood, MA. Būdamas kunigu, jis visą gyvenimą patarnavo lietuvių ir ne lietuvių kilmės žmonėms, o visą savo veiklą ir darbus pašventė lietuvių.

Kaip smuikininkas ir dainininkas (baritonas), dalyvavo kameriniuose koncertuose lietuvių telkiniuose, griežė Brockton, MA orkestre, Needham, MA, Filharmonijoje. Nuo 1961 m. dalyvavo Cambridge, MA visuomeniniame lietuvių išeivijos gyvenime, yra Lietuvos Katalikų mokslo akademijos, Lituanistikos instituto, Amerikos lietuvių istorijos, kelių amerikiečių istorijų organizacijų narys. Bendradarbiauja žurnaluose *Lituanus*, *Historical Journal of Massachusetts*, *Polish American Studies*.

Istorinių tyrimų sritis – lietuvių emigracijos tautiniai bruožai. Kun. V. Valkavičius ilgus

metus rinko, tikslino, tyrinėjo, sisteminio informaciją apie visą JAV lietuvių išeivijos gyvenimą ir veiklą, aplankė nemažai lietuvių telkinių ir peržiūrėjo daug archyvų. Jo patarimais, pagalba ir surinktais archyvais, rašydami mokslinius darbus, naudojosi daug Lietuvos istorikų.

Kun. Valkavičius daugiausia rašo anglų kalba. Iki šiol yra išleidęs 13 knygų, parašęs 65 straipsnius, 37 knygų apžvalgas, 15 įvairių enciklopedinių straipsnių. V. Valkavičius išleido atskirą knygą apie kun. J. Žebrio gyvenimą bei darbus (*Lithuanian pioneer priest of New England: The Life of Rev. J. Zebris*, 1980), parašė vienos pagrindinių senosios lietuvių išeivijos organizacijų Lietuvos Vytė 75 metų istoriją (*Lithuanian Fraternalism: 75 Years of US Knights of Lithuania*, 1988). Taip pat jis tyrinėjo ir lietuvių išeivijos komunistų veiklą, išleido knygą apie jų vadą A. Bimbą (*Bay State "Blue" laws and Bimba*, 1973).

Didžiausias įnašas į lietuvių emigracijos istoriją yra 3 tomų enciklopedinis veikalas apie lietuvių katalikų parapijų JAV istoriją *Lithuanian Religious Life in America (Lietuvių religinis gyvenimas Amerikoje)*, 1991, 1996, 1998). Knygoje aprašyta daugiau kaip šimto lietuviškų

parapijų veikla nuo jų įsikurimo XIX a. pabaigoje iki XX a. pabaigos. Taip pat aptarta lietuvių organizacijų kultūrinė veikla, pastangos kurti tautines parapijas, išlaikyti lietuvių, pateiktos trumpos kunigų ir vienuolių biografijos.

Kunigas V. Valkavičius tyrinėjo ne tik lietuvių, bet ir kitų tautų emigracijas. Amerikos akademiniuose leidiniuose jis yra paskelbęs straipsnių apie lenkus, latvius, estus, aičius, albanus. Už didelį indėlį Amerikos lenkų istorijos tyrinėjimuose 2000 m. Amerikos lenkų istorikų draugija PAHA (Polish American Historical Association) paskyrė V. Valkavičiui pirmąją „Amicus Poloniae“ premiją nelenkų kilmės istorikui.

1997 m., kaip muzikas, istorikas, lietuvių išeivijos veikėjas, V. Valkavičius buvo apdovanotas Gedimino ordinu.

Kunigas Vincas Valkavičius yra susijęs ir su Vytauto Didžiojo universitetu. 1999 m. pavasarį Istorijos katedroje dėstė Siaurės Amerikos lietuvių diasporos istoriją. Savo surinktą didžiulį archyvą jis dovanavo Vytauto Didžiojo universitetui Lietuvos išeivijos institutui, kur jo sukauptais archyvais, tyrinėjimais galės naudotis ne tik VDU studentai, bet ir tyrinėtojai iš visos Lietuvos.

Dr. Daiva Dapkutė

„Lietuvių rezistencijos tragizmas iškilo, kai tas moralinis pagrindas, pasitikėjimas Atlanto charta, buvo sugriautas; kai rezistencija pasijuto palikta vienu viena okupanto savivalei ir terorui.“ – rašo 1941 m. birželio sukilėlių Vyriausybės premjeras Juozas Brazaitis savo knygoje *Vienui vieni*, išvydusioje šviesą 1964 m.

Ir dar viena citata iš to paties šaltinio: „Lietuvių tautos priešas dėl to siekia lietuvių tautą ir šiuo atžvilgiu nuginkluoti – paveikti, kad rezistencijos faktai būtų užmiršti; jei negali būti nuskandinti tyloje, siekia faktų ginklą atšipinti – informaciją apie rezistencijos faktus iškreipti, kad juos padarytų atšaldancius ir atstumiančius. Kova prieš rezistenciją tada įeina į naują tarpsnį – į kovą jau dėl rezistencijos istorijos“.

Okupanto spectarnybooms ir propagandos centrums J. Brazaicio išvados – jokia naujiena. Sovietmečiu pasipriešinimo okupacijai faktai buvo iškraipomi, nutylimi, falsifikuojami, atrenkami vietos laikraščiams ir užsieniui metodiškai ir pagal itin griežtas taisykles. Buvo skrupulingai siekiama vaizduoti Lietuvos okupaciją ir aneksiją kaip pačios tautos atsakymą nepriklausomybės ir laisvės gyvenimo, skleidžiant mitą apie neva vykusias „taikią socialistinę revoliuciją“ ir „klasų kovą“. Kremlius matė, kad politrukinio lygmens tiesmuka nepriklausomybės neigimo ir laisvės kovų niekinimo propaganda jau nepaveiki ir nežadina sovietinio „patriotizmo“ jausmų. Atsirado poreikis apgaule ir dezinformaciją pateikti Vakarams išradingiau ir įtikinamam, o drauge – stipriau ir kryptingai daryti poveikį jaunesnių kartų Lietuvos gyventojams. Apie sutryptą valstybingumą jie neturi žinoti tiesos.

Kremliaus užsakymu 1965 m. ekranuose pasirodė kino rezisieriaus V. Žalakevičiaus filmas „Niekas nenorėjo mirti“. Šis filmas buvo viena iš sovietų įvykdytų karo nusikaltimų ir genocido piktadarystę dengiančių skraiscių, beje, nuausta talentinga menininko ranka. Visi faktai apversti aukštyn kojomis arba nutylėti. Nė žodžio apie okupaciją, baudėjų divizijas, trėmimus, masines žudynes, valstybės struktūrų ir ūkio griovimą. Ir koks sutaurintas keturių brolių strībų Lokių paveikslas kuriamas! Jie patys vieni – trauksina „liaudies priešus“.

1974 m. išleistoje „Lietuvos kino apybraižoje“ rašoma, kad „filmas parduotas daugeliui užsienio šalių“. Vakaruose firma „Bomba Records“ pardavinėjo filmo kopijas (*Respublika* Nr. 203, 1995–08–30). Sovietai, platinami meninį filmą, siekė įtaigiau skleisti dezinformaciją apie Lietuvos okupaciją. Demokratijos pasaulio šalių žiūrovams buvo siūloma patikėti, kad lietuvių tauta savo noru sugrįžo į „tautų kalėjimą“ ir pati susidoroja su tais, kurie siekia atkurti nepriklausomą valstybę. V. Žalakevičiaus filmas – paskvilis „Niekas nenorėjo mirti“ ir gausi prososietinė

propagandinė rašliava turėjo tapti užsienyje vieninteliu informacijos šaltiniu apie pokario Lietuvos tragediją.

Net antrosios Respublikos metais netruksta jubiliejinių minėjimų ir liaupsų sovietmečiu laurus skynusiam filmui. Talentingi filmo artistai, be abejo, negalėjo pasirinkti, kurioje epochoje ir kurioje šalyje patogiau gimti bei kurti. Galimas daiktas, jie dabar jaučia tam tikrą moralinį spaudimą. Tačiau filmo „Niekas nenorėjo mirti“ liaupsinimą atsikūrusioje Lietuvos Respublikoje galima vertinti tik kaip nostalgiją kruvinai okupacijai.

Šios nostalgijos apraiškų pakankamai daug ir dabar. Štai, pernai asmuo, einąs Lietuvos valstybės vadovo pareigas, vykdamas vizito į Gruziją, pasiima, kaip išskirtinės reikšmės dovaną savo kolegai E. Ševarnadzei, tada dar nenuverstam ideologiniam vienminčiui, filmą „Niekas nenorėjo mirti“, šlovinanti okupacinį režimą Lietuvoje, iškraipanti ginkluoto pasipriešinimo genocidui tikslus, niekinanti ir šmeižianti laisvės kovotojus – Lietuvos kariuomenės karius savanorius.

Pernai Vilniuje liepos 7 d. įvyko filmo „Vienui vieni“ premjera. Neverta klausti, kodėl prezidento palyda nepasiropino šio filmo kopija, o pasiėmė paskvilį. Simboliška ir tai, kad tuomet jau stipriai braskančioje kėdėje dar tebedėdintis Gruzijos prezidentas nepanoro tos „dovanos“ priimti ar bent kartu pažiūrėti. Šis iškalbingas faktas, matyt, dar nepateko į mūsų prezidento apkaltos dokumentų kauge.

Tuometinio krašto apsaugos ministro Č. Stankevičiaus įsakymu buvau įgaliotas pasirašyti sutartį su UAB „Daukanto studija“ dėl vaidybinio filmo (kino ir televizijos versijos) „Vienui vieni“ sukurimo. Filmo prodiuseris Vytautas Vilimas ir aš tai padarėme 1998 m. rugšėjo 24 d. Sutartyje buvo numatyta užbaigti darbus iki 2000 m. birželio 1 d.

Aureole apgaubti antinacinės rezistencijos žygiai Europoje jau seniai nieko nestebina. Tačiau antisovietinis pasipriešinimas iki šiol nutylimas arba metodiškai apmėluojamas. Lietuvių laisvės kovotojai rėmėsi tomis pačiomis tarptautinės ir nacionalinės teisės ir moralės normomis, kaip danų, norvegų, prancūzų ir kitų tautų rezistentai, būtent, JAV prezidento W. Wilson iškelta „tautos apsisprendimo teise“ ir jau minėta Atlanto Charta, kurią pasirašė JAV prezidentas F. D. Roosevelt ir Didžiosios Britanijos premjeras W. Churchill. Buvo numatyta filme atkurti platų rezistencijos veiklos spektrą visuose frontuose: ideologijos, politikos, teisės, diplomatijos ir kariniame. Filmas turėjo įkūnyti gausybę žinomų ir nežinomų autorių dainomis, eilėmis, rašiniiais bei pasakojimais sukurta tautos epą apie bolševikų patirtas ir iki šiol galutinai nesukaiciuotas netektis, apie pavergtos tautos siekį nusimesti vergovės jungą ir apie didvyriškas laisvės kovo-

Vardan kritusių brolių už Lietuvos Laisvę

(iš Lietuvos partizanų priesaikos)

tojų kovas su priešo neribotos galios karine jėga. Epas buvo įrašęs į tautos kūną ir kraują. Jo dvasia buvo Sąjūdžio varomoji jėga, nutraukusi okupaciją ir pergalingai užviršavusi pusamžį trukusį pasipriešinimą 1990 m. Kovo 11-osios Akto.

Filmo įtaiga, emocinė įtampa ir meninė raiška atkuria istorinę tiesą apie įvykius okupuotoje Lietuvoje ir parodo idealistinę rezistencijos dvasią, demaskuojančią kompartijos užsakymu sukurtą savinieko filmo „Niekas nenorėjo mirti“ politinius tikslus. Kaip tai pavyko padaryti, – tėsprendžia žiūrovai.

Nors filmo herojai yra istoriniai asmenys, tačiau filmo negalima laikyti tik Lukšų šeimos istorija. Panašaus likimo šeimų rasime visuose Lietuvos kampečiuose, Juozo Lukšos – „Daukanto“ odisėja ir Lukšų šeimos tragiškas likimas yra tipiškas to meto reiškiny.

Filmo sukurimui pritarė Vokietijos, Belgijos, Lenkijos, Danijos, Švedijos valstybinių institucijų atstovai, Lietuvos Respublikos Seimas ir ministerijos: Kultūros, Užsienio reikalų, Susisiekimo ir, žinoma, Krašto apsaugos, o taip pat prezidentas V. Adamkus, Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių organizacijos.

Pagal minėtą sutartį, KAM skyrė filmavimui paramą ne tiesiogiai, o subendrinant kino scenarijaus epizodus su karių pratybomis ir mokymais, būtent, imituojant kautynes, miško „šukavimus“, sprogdinimus, transporto kolonų judėjimą, pašalas ir pan.

Reikia padėkoti scenarijaus autoriams P. Morkui, A. Grikevičiui, o ypač režisieriui J. Vaitkui, ir prodiuseriui V. Vilimui. Su prodiuseriu teko dažnai dalykiškai ir vaisingai bendrauti. Dėl objektyvių priežasčių filmas ekranuose pasirodė gerokai suvėlavęs.

Filmą „Vienui vieni“ turėtų pamatyti visų visuomenės sluoksnių žmonės, o ypač moksleiviai, studentija. Jokie vadovėliai, jokie archyviniai dokumentai negali perteikti laisvės kovų meto tragizmo ir pasiaukojimo dvasios taip, kaip filmas.

Edmundas Simanaitis

TURINYS

Apie epinį filmą „Vienui vieni“. Naujas VDU Garbės daktaras.

Kalendorius, skirtas Prano Domšaicio kūrybai. Pripažinti W. Urban darbai.

Nuo Homero iki V. Papievio. Odos meno pasaulis.

Sekminga knygų mugė Vilniuje. „Metų vertėjo kreslas“ premija.

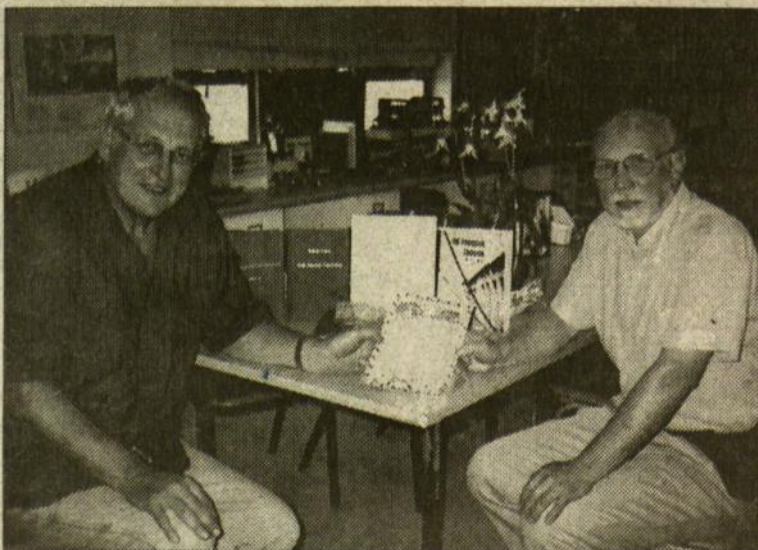
1998 kovo 7 d. aikštėje prie Krašto apsaugos ministerijos buvo pagerbtas žymaus partizaninio judėjimo dalyvio Lietuvos Laisvės Kovų sąjūdžio gynybos pajėgų vado, dimisijos brigados generolo Adolfo Ramanausko-Vanago, atminimas. Tų metų kovo 6 jam būtų sukakę 80 metų. Gedimino Svitojaus (Elta) nuotr.

W. Urban ir LTSC darbai pripažinti Lietuvoje

Naujos knygos pasirodymas visada džiugina, ypač jeigu ta knyga yra susijusi su Lietuva, jos istorija ar kultūra. Dar smagiau, jog Lietuvą ar jos istoriją tyrinėja ne tik lietuviai, bet kad domisi ir nelietuvių kilmės istorikai. Vienas tokių yra profesorius dr. William Urban, jau daugiau kaip 20 metų bendradarbiaujantis su Lituanistikos tyrimo ir studijų centru ir dr. R. Vitu bei prof. dr. J. Račkausku. Šio Monmouth kolegijos (IL) profesorius knygos *The Baltic Crusade, The Prussian Crusade, The Livonian Rhymed Chronicle* (išl. su J. Smith), *The Independence of the Baltic States* (išl. su Demm, Noel), *The Samogitian Crusade, Tannenberg and After* ir kitos, išleistos Lituanistikos tyrimo ir studijų centro, sulaukė didelio Lietuvos ir užsienio istorikų dėmesio.

William Urban yra Istorijos ir tarptautinių studijų profesorius Monmouth kolegijoje (IL). Daktaro laipsnį gavo 1967 m. Texas universitete Austin (TX), vėliau tobulinosi Hamburg universitete, dėstė Kansas universitete bei buvo vizituojantis profesorius Italijos, Jugoslavijos, Čekijos universitetuose. Už savo tyrinėjimus yra gavęs Fulbright premiją bei pirmąjį Burlington Northern Foundation Faculty apdovanojimą už puikų dėstymą. Nuo 1991 iki 1994 m. buvo žurnalo *Journal of Baltic Studies* redaktorius.

Prof. dr. Jonas Račkauskas, Lituanistikos tyrimų ir studijų centro direktorius (kairėje) su knygų autoriumi William Urban.

meniui teikia garbės ne tik W. Urban, bet ir Lituanistikos tyrimo ir studijų centrui, kuris yra išleidęs daug W. Urban knygų.

Mokslo ir enciklopedijų leidybos instituto direktoriui Rimantui Kareckui pakvietus W. Urban į knygos pristatymą, jis sutiko, o LTSC būtų finansavęs kelionę į Lietuvą. Deja, kaip tik prieš numatomą išvyką gydytojui nerekomendavo W. Urban tokio tolimo skrydžio ir jis kelionę buvo priverstas atidėti. Nepaisant to, prof. dr. W. Urban knygą *Žalgiris ir kas po jo* knygų mugėje pristatė du didieji Lietuvos istorijos tyrinėtojai, viduramžių specialistai – prof. dr. Edvardas Gudavičius ir prof. dr. Antanas Tyla. Šie du profesoriai yra žinomi ne tik Lietuvos ar užsienio istorikams, bet ir visai plačiai Lietuvos visuomenei dėl savo sugėbimo įdomiai aiškinti ir patraukliai dėstyti faktus. Taigi tikimasi, kad W. Urban knygos pristatymas sulaukė didelio susidomėjimo.

Negaleidamas asmeniškai atvykti į knygos pristatymą, prof. W. Urban nusiuntė savo sveikinimo žodį ir trumpą kalbą, pavadintą „Nemirtingumo siekis – The Search for Immortality“, kurioje labai įdomiai atskleidžiami lietuvių, lenkų ir kryžiuočių ordino santykiai, to meto kunigaikščių ir karalių siekiai. Autorius ypač pabrėžia lietuvių indelį į to meto įvykius ir iškelia lietuvių ir lenkų lygiavertiskumą, o ne, kaip teigia kai kurie lenkų istorikai, lietuvių priklausomybę nuo lenkų. Taip pat W. Urban atkreipia dėmesį, kad nereikėtų to meto Teutonų ordino vadinti Vokietija, nes tai buvo tik karinė vokiečių struktūra.

Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas susirašinėja su W. Urban ir Lituanistikos tyrimo ir studijų centru, planuodami išleisti dar tris jo papildytas ir pataisytas knygas *The Samogitian Crusade, The Baltic Crusade* ir *The Livonian Crusade*. Kaip teigia Mokslinių leidinių ir žodynų skyriaus vedėja Virginija Bogušienė, šių knygų leidimas bus vienas iš projektų Lietuvos valstybės tūkstantmečiui paminėti, nes kitą autorių, kuris taip išsamiai būtų išdėstęs Lietuvos viduramžių istoriją, būtų sunku rasti. Paramos šioms knygoms išleisti, atrodo, bus prašoma ir Lietuvos tūkstantmečio rengimo komisijos, kuriai vadovauja ilgametis LTSC draugas dr. Gediminas Ilgūnas. Mokslo ir enciklopedijų leidybos instituto nuomone, W. Urban leidiniai puikiai nušviečia tūkstantmetinės Lietuvos valstybės istorijos vieną iš etapų.

Grįžtant prie knygos *Tannenberg and After*, reikia pasakyti, kad Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas ją pirmąjį kartą pasirinko ne atsitiktinai. Vien Lituanistikos tyrimo ir studijų centras jau išleido tris laidas. Šia anglų kalba išleista knyga, kurioje dr. W. Urban aptaria vieną iš svarbiausių Lietuvos istorijos faktų – Žalgirio mūšį ir jo pasekmes, labai domisi užsienio mokslininkai. LTSC nuolat gauna užsakymų iš Švedijos, Norvegijos, Vokietijos ir net iš Japonijos ar Tailando. Be to, knygą *Tannenberg and After*, „U. S. Commission on Military History“ (Bibliographie International d'Histoire Militaire) pripažino vienu iš 30 ge-

Pranas Domšaitis. „Karoo apniukusių dangumi“. 1951 m. Nuotrauka iš kalendoriaus *Prano Domšaitis tapybos kolekcija Lietuvių dailės muziejuje*.

Graži dovana meno mylėtojams

Prisiminti dail. Praną Domšaitį ir jo kūrybą paskatino ne š.m. kovo 1 dieną atsidarius, plačiai Europos meno visuomenei pristatanti žymųjų lietuvių dailininką Diuseldorfo meno parodų rūmuose, paroda ar žiniasklaidos dėmesys jai, bet tik visai neseniai į *Draugą* atkeliavęs, vyr. redaktorei Danutei Bindokienei adresuotas, vokal su Lietuvos pašto ir Lietuvos dailės muziejaus antspaudais, atskraidinęs įspūdingą 2004 m. kalendorių: *Prano Domšaitis tapybos kolekcija Lietuvių dailės muziejuje* su ryškiu, šviesos blyksniais nušviestu, tiksliais potėpiais 1962 metais nutapytu paveikslu „Apriėjimas“ viršelyje.

Čikagos, o ir Amerikos, dailės mylėtojams jau nereikia priminti, kaip Pietų Afrikoje buvo atrastas dailininkas P. Domšaitis, nei Lietuvos fondo meno puoselėtojų komisijos ryžtingų žygių, įsigyjant kūrėjo meno palikimą. Taip buvo žengtas pirmas žingsnis, kad įveiktų kūrybą naikinančią laiko lemtį. Šiandien dailininko 533 kūriniai, pati vertingiausia LF, Inc., dovana Lietuvai, prieš dve-

jus metus perduota Lietuvos dailės muziejui, įsikūrusi Klaipeidos paveikslų galerijoje.

2004-ųjų metų kalendorius – Lietuvos dailės muziejaus ir Adomo Jakšto spaustuvs bendras projektas. Dizainą atliko studija „Savas ir Ko“. Iš kur atsirado šis lietuvis, meno grynuolis, stovintis gana atokiai nuo pagrindinių lietuviškosios tapybos srovių? Laima Bialope-travičienė: „Pranas Domšaitis (1880–1965) buvo dviejų šalia viena kitos gyvenančių tautų – lietuvių ir vokiečių kultūrų išaugintas menininkas. Kilęs iš Mažosios Lietuvos, dailę studijavęs Karaliaučiuje ir Berlyne, jis iki Antrojo pasaulinio karo garsėjo kaip vokiečių tapytojas ekspresionistas Franz Dom-scheit. Savo kūryba jis pripa-to prie XX a. pradžios avangardizmo dailės, tačiau visą gyvenimą išlaikė gyvą tautinės tapatybės suvokimą, liaudiškos pasaulėjautos gaivinamą religinį misti-cizmą ir ryšį su lietuvių liaudies menu. Po karo Pranas Domšaitis gyveno ir labai intensyviai dirbo Pietų Afrikoje, buvo vertinamas ir žinomas ten kaip dailininkas, sėkmingai sulydęs

savo kūryboje Europos modernizmo patirtį su Afrikos meno tradicijomis.

Aiškindamas savo kūrybos nuostatas, dailininkas yra iš-taręs žodžius, padedancius su-vokti mistišką ir slėpinį jo paveikslų pasaulį: „Mano tapy-bos esmė yra magiškas realybės atsivėrimas – savybė, paveldėta iš baltiškosios giminės ry-tuose“.

Didžioji dailininko kūrybos palikimo dalis visam laikui sugrįžo į Lietuvą, jo kūrinių yra Vokietijos, Pietų Afrikos muzie-juose ir galerijose, gausu pri-vačiose kolekcijose Europos, Afrikos ir Amerikos žemynuose. Kalendorius – graži dovana

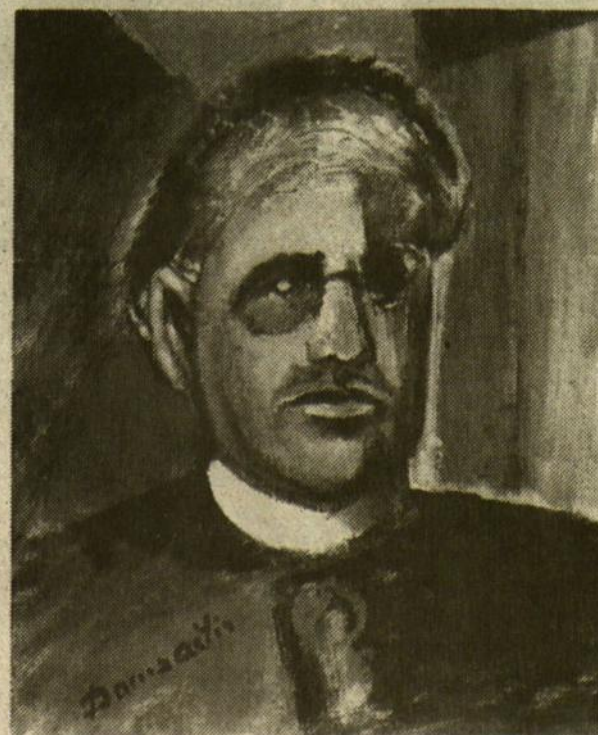
Nukelta į 3 psl.

GERHART-HAUPTMANN-HAUS
Deutsch-osteuropäisches Forum
Bismarckstraße 90 - Düsseldorf

LIETUVOS DAILĖS MUZIEJUS/
PRANAS-DOMŠAITIS-GALERIE
KLAIPĖDA(MEMEL)

PRANAS DOMŠAITIS

Malerei

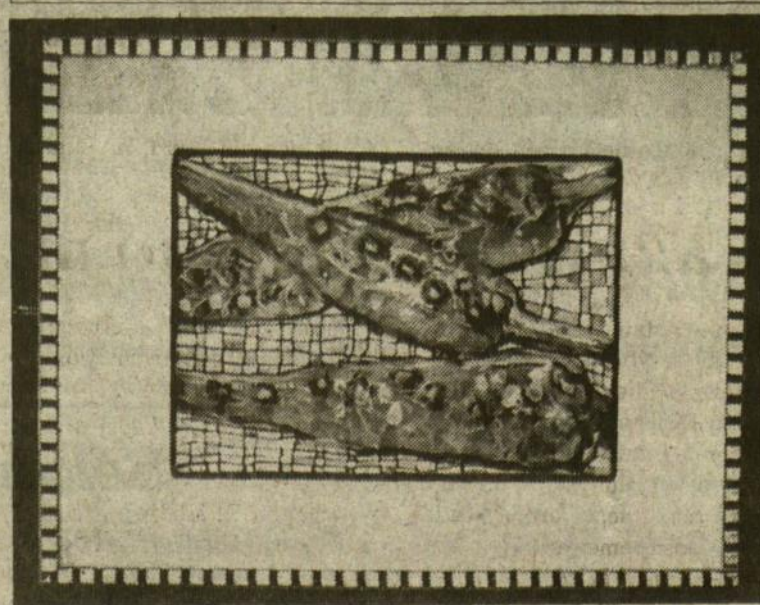
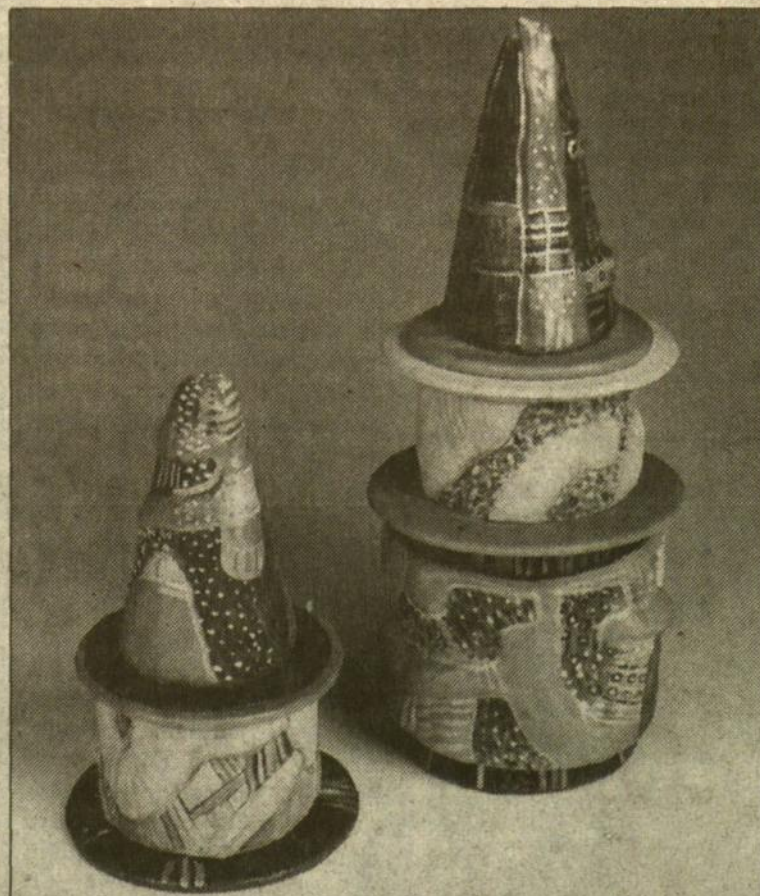
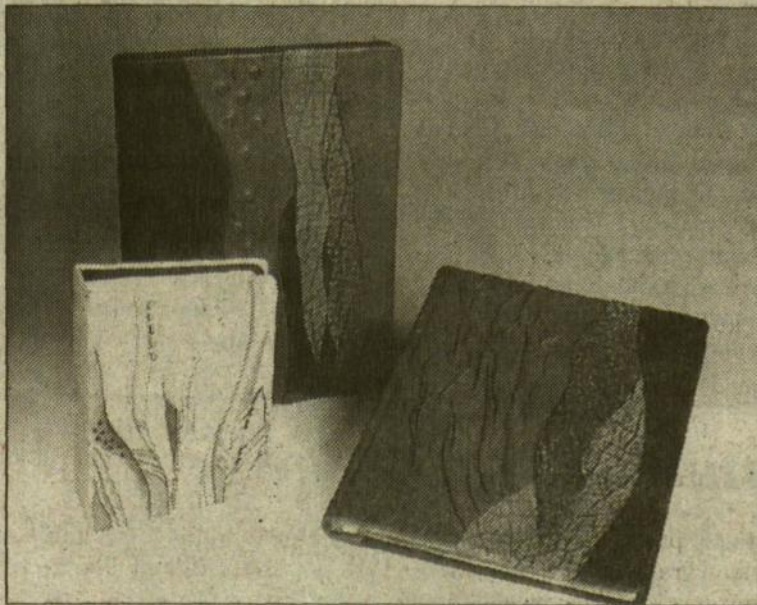
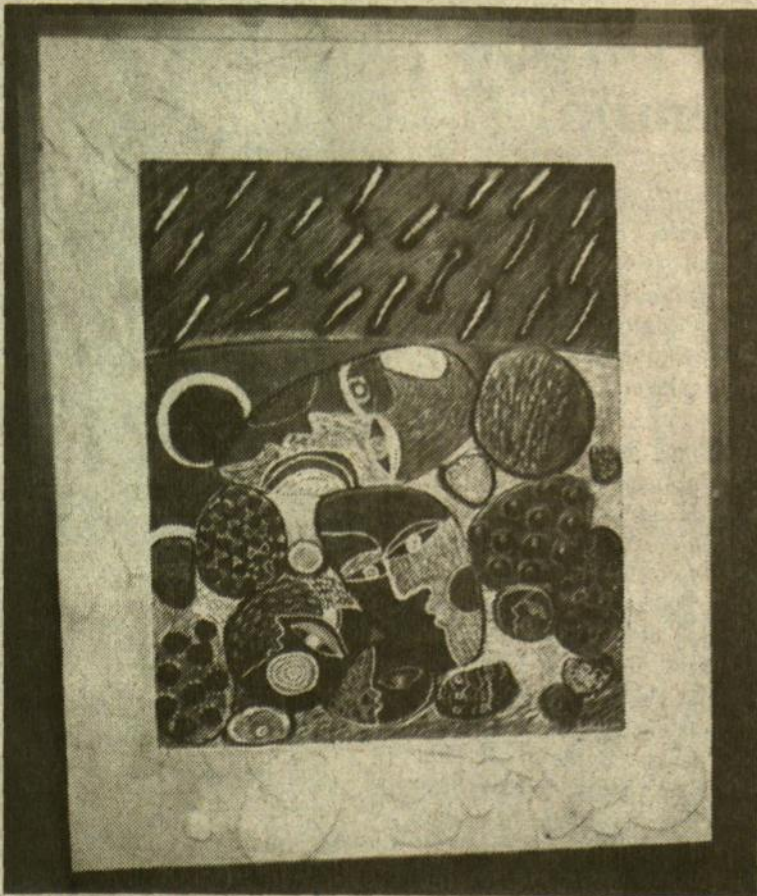
EINLADUNG

laikotarpiai. Galima drąsiai teigti, kad prof. dr. W. Urban tyrinėjamas viduramžių kovų su kryžiuočiais etapas yra vienas iš kertinių Lietuvos valstybės vystymesi. Kai šis tūkstantmečio projektas bus įgyvendintas ir ne tik *Tannenberg and After*, bet ir kitos trys W. Urban knygos bus išverstos į lietuvių kalbą, bus galima sakyti, kad turime išsamią kovų su kryžiuočiais laikotarpio studiją tiek anglų, tiek lietuvių kalbomis. Šiuo metu Lituanistikos tyrimo ir studijų centras džiaugiasi galėdamas bendradarbiauti su W. Urban leidžiant jo knygas anglų kalba ir tarpininkauti bendraujant su Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutu.

Kas domisi šiuo leidiniu, gali jį įsigyti Lituanistikos tyrimo ir studijų centre (5600 S. Claremont Ave. Chicago, IL 60636). W. Urban knygų išsamesnius aprašymus ir nuotraukas galite rasti LTSC interneto puslapyje www.lithuanianresearch.org

Kristina Bareikienė
Lituanistikos tyrimo ir studijų centras

Prano Domšaitis parodos, š.m. kovo 1 d. atidarytos Dusseldorf (Vokietija) Gerhart-Hauptmann-Haus galerijoje, lankstinuko viršelio faksimile.

Dailininkė kuria odos meno pasaulį

Su naujais įvaizdžiais, idėjomis, naujomis išraiškos atvėtimis, M. K. Čiurlionio galerijos sales ateina retai lietuvių parodose dalyvaujanti, su oda dirbanti dailininkė Aušrinė Marcinkevičiūtė-Kerr, kurios kūryba sustiprina įspūdį, kad dabarties meno kūrėjo talento atskleidimo galimybės yra begalinės.

Kas atsakys, kada Aušrinė buvo pakviesta į meno pasaulį? Gal besimokant Šiaulių vaikų muzikos ar vaikų meno mokyklose? Tik studijuodama Šiaulių universiteto Dailės fakultete, įsigydama 1985 metais meno pedagogikoje magistro laipsnį, jau juto, kad oda, jos dar nepažintos, neatskleistos mense glaimybės ją vilioja vis labiau, o kartą pajutus odos „alsavimą“, nebeliko noro iš jos išsivaduoti. Lietuvoje ėmė formuotis odos, kaip kūrybinės medžiagos, vizija, siekiant šią medžiagą įvesti į vaizduojamosios dailės priemonių arsenalą.

Pirmosios parodos Lietuvoje, Vokietijoje, Kipre. Atvykus į Ameriką, nenuleidžia rankų, kūrybinė mintis veda vis pirmyr ir 1997 m. Balzeko lietuvių kultūros muziejuje bei M. K. Čiurlionio galerijoje lietuviams prisistato autorinėmis parodomis. Kalbant apie „odą“ mintyse dažniausiai išryškėja tradicinis taikomosios dailės gaminių vaizdas. Tik Aušrinė sustabėjęs išankstinės odos įvaizdžio nuostatas stengiasi paneigti ir savo kūriniams atranda deramą vietą meno salėse. Profesionaliai, laisvai improvizuodama, kuria odos meno pasaulį, turintį laisvės, eskiziškumo, grotesko ar pasakiškų bruožų. Viskas čia gyva, įspūdinga ir belieka atsiduoti kūrėjos vaizduotės kerams, stebint kaip kinta tik ką surištos knygos ornamento reljefas, kaip pasidengia spalvų gama, linijo-

Oda tampa medžiaga, kuria galima vystyti drąsiausius ir netikėčiausius sumanymus.

mis, kontūru, geometrinėmis struktūromis. Lyg ir neieškodama filosofinės minties, keičia staciakampio gaminio šoninę briauną ir, siekdama estetinio efekto, sukuria judrų siluetą, apjungdama keturbriaunę, apskritimo ar ovalo formą, objektą paverčia tapybiškais smailiakrausiais bokštais. Dėžutės sava skulptūrine plastika tapusios pasakiškais bokštais, spalvomis ir smagumo pertekusiais kūrinių, kviečia į vaiko fantazijos laukus, skleidamos šviesią nuotaiką, traukia artyn.

Oda tampa medžiaga, kuria galima vystyti drąsiausius ir netikėčiausius sumanymus. Sukursi autorinę, neįprastą odos panaudojimo ir valdymo technologiją, taikomojoje dailėje atranda ne tik laisvę, raškos prigimtį ir jos teikiamas galimybes, peržengia nusistovėjusias ribas.

Intymi harmonija nuspalvina ant odos tapytus paveikslus: spalvinga kūrybos vienovė, kur daiktai praranda tikslinę pasimintę paviršiumi mažais meno elementais – gali pasidžiaugti senuoju virduliu kalbinančiu „Labą rytą“, gelių deriniais, mažaisiais, išraiškingai stilizuotais, dekoratyviniais medeliais, auksu spalvomis spindinčiais moliugais ar artiškų kekėmės, gražiai įsikomponavusiomis staltiesės plokštumoje. Nedidelio formato, savaimingai turintys natūralios neišdirbtos odos teikiama iškilų reljefą, pasteliniai spalvingi paveikslai atskleidžia natūralų gamtos, kurios dalimi yra ir žmogus, grožį. Suradusi plastinį skulp-

tūrinės išraiškos sprendimą, tapydama paveikslus ir savitai naudodama spalvas, taikomosios dailės panoramoje savo srityje neturi pasekėjų, yra originali, ir vis ieško įvairesnių kūrybos ir veiklos erdvių. Akių vaizdžiai tokios veiklos rezultatai įsitikiname patekę į interneto AUSRINE Fine Art of Leather puslapius.

Dalyvauta parodose ir įvairiuose meno festivaliuose. Šiandien ilgas ir išsamus: todėl pamėnė tik tuos, kuriuose jos darbas vainikuotas įvertinimais ir apdovanojimais: 1999 m. – Menas festivalyje Libertyville, IL; Wilmette, IL, meno festivalyje. 2000–aisiais III–ioji vieta Elmhurst, IL festivalyje „Meno parke“; 2001–aisiais Evanston, IL meno festivalyje, aukščiausias įvertinimas Lake Forest, IL meno festivalyje; 2003 m. II–oji vieta Deerfield, IL, aukščiausias įvertinimas Spring Green, WI, pavasariniam festivalyje, dalyvauta parodose Baltimore, MD, New York City, Northville, MI, Guilford, CT; Milwaukee, WI, 2002 m. dalyvavo Amerikos lietuvių moterų dailininkių parodoje ir daugelyje kitų.

Tik odos išskirtiniu menu susidomėjusiems neteks laukti nei pavasario ar vasaros meno festivalių pradžios, nei keliauti toli iš Čikagos: dvi pavasario kovo savaitės, t.y. nuo kovo 12 iki 21 d. lankydami

M. K. Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, galės susipažinti, grožėtis, stebėtis meniškais darbais iš odos, tapyba ant odos, ar net įsigyti pamėgtą Aušrinės kūrinių. M. K. Čiurlionio galerijoje ekspozicijoje dailininkė atskleis kaip kito požiūris į šią tvirtą, komplikotą medžiagą, o kai medžiaga paklūsta, sukuriami įdomūs originalios išraiškos dailės kūriniai.

Malonūs kasdienio naudojimo daiktai – knygos, knygelės, albumai, dėžės, įvairiausi interjero puošimo elementai – priskiriami mažosios plastikos meno sričiai ir paveikslai. Naudodama įvairius paviršius ir neišdirbtos odos plotus, keisdama jų pavidalą, išnaudoja visas nujauciamas odos derinimo, jungimo galimybes. Postmodernistinio meno aplinkoje pažadinusi naują medžiagos suvokimą, supina tapybos, grafikos, skulptūros, architektūros elementus, pasitelkusi anilino, akrilo, specialius odai dažyti dažus, juodą tušą, sidabro, auksu spalvą, kuria savojo meno originalią išraišką.

Dailininkės kūryboje galime pajusti vystomą lietuvių liaudies meno tradiciją, vidinę jungtį ueropietiską su estetika, kai kas čia atranda ir australo tapytojo Gustav Klimt įtaką. Meno kūrinyje atsiveria tik dėmesingai draugaujant su juo.

Aušrinės Marcinkevičiūtės-Kerr kūrybos autorinės „Tapyba ant odos“ parodos atidarymas įvyks kovo 12 d., penktadienį, 7:30 val., vakaro, M. K. Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre. Visi kviečiami.

Laima Krivickienė

Tai tvirta, komplikota medžiaga, o kai ji paklūsta, sukuriami įdomūs, originalios išraiškos dailės kūriniai

Nuo Homero iki V. Papievio

ALGIMANTAS ANTANAS NAUJOKAITIS

Vienoje šiandieninio Lietuvos rašytojo Arūno Sprauliaus novelėje jaunas literatas kalba: „...Gal pats dar tikiesi parašyti *Don Kichotą*, *Odiseją* ar *Naująjį Testamentą*? Viskas seniausiai papasakota – kaip prie Žymantienės (Žemaitės), taip ir prie Šerelytės (šiandieninės lietuvių prozininkės)“.

Tai dalelė iš literatūros tyrinėtojos Dalios Striogaitės kalbos, pasakytos Lietuvių literatūros ir tautosakos institute surengto praėjusiais – 2003–aisiais metais – išleistų grožinės literatūros knygų aptarimo, kurio metu iš jų buvo atrinkta, pažymėta dvylika vertingiausių, geriausiai parašytų mūsų prozos, poezijos, dramaturgijos, literatūros kritikos knygų.

Tiek minėta D. Striogaitė, tiek kiti šio instituto literatūros tyrinėtojai, paneigdami A. Sprauliaus novelės herojaus nuomonę, sakė, jog su minėta pasaulio klasika, su iškiliausiais lietuvių rašytojais vis dėlto nesibaigia mūsų literatūros aukštumos, kad tarp maždaug tukstancio Lietuvoje ir išeivijoje per metus išleidžiamų mūsų grožinės literatūros ir kritikos kurinių, vėl ir vėl atsiranda tokių, kas gražiausia, geriausia, kas meniškiausia, kūrybiškiausia, kas yra tiesa, ką galima lyginti ir su *Don Kichotu*, ir su kitais pasaulinės klasikos kuriniais.

Literatūros ir tautosakos instituto šiuolaikinės literatūros skyriaus organizuojami pokalbiai, naujausių knygų įvertinimai vyksta nuo 1998 metų. Po to, kai pernai buvo įsteigta šio instituto premija už kūrybiškiausių metų knygą, tie pokalbiai, aptarimai ir įvertinimai tampa kasmetiniais, atrenkant 12 geriausių knygų, neišskiriant rašytojų Lietuvoje ir parašytų išeivijoje. Vėliau specialiai, kasmet atnaujinama, komisija slaptu balsavimu, prieš pat metinę knygų mugę, iš to tuzino nustato pačią geriausią, jos autoriui įteikiama laureato premija.

Žinoma, knygų vertinimas turi būti kvalifikuotas, objektyvus. Literatūros ir tautosakos instituto tokių vertintojų tikrai netrūksta – čia išties yra įstabi sankaupa žmonių, daugiausia Lietuvoje perskaičiusių literatūros.

Šiandien turime vertinti ir skaityti kaip literatūros kritikai, kaip labiausiai suinteresuoti ir kvalifikuoti skaitytojai, – kalbėjo instituto šiuolaikinės literatūros skyriaus vadovė Jūratė Sprindytė, apibūdindama

Pernai išleistų knygų vertintojai: Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto tekstologas Virginijus Gasilūnas ir instituto šiuolaikinės literatūros skyriaus vadovė literatūros tyrinėtoja, kritike Jūratė Sprindytė. Algimanto Žiziūno nuotrauka.

vertinimo kriterijus. Ji pasakė prieš tuos, kurie nekreipia dėmesio į knygos turinį, meninę kokybę, į tai, kokią vaidmenį knyga turės formuodama mūsų kultūrą, žmogaus mentalitetą, o tesidomi ar leidinys bus perkamas, ar jis pakankamai skandalingas, ar turės komercinį pasisekimą.

– Išvelgiu du pagrindinius naujosios literatūros vertinimo tipus. Pirmasis – kai pagrindu laikomas naratyvas, istorija, pasakojimas, siužetas; antrasis – kai kūrinių ataskaitos taškas yra pats žodis, kalbos jausmas, stiliaus pojūtis, meninės informacijos kiekis viename sakinyje, – sakė J. Sprindytė, pridurdama, kad gera knyga gali būti parašyta ir be pirmojo komponento (be siužeto, pasakotos istorijos), ką tvirtina ir programinė rašytojos G. Radvilavičiūtės formulė „Siuzetą siužetui nušauti“, arba ryškaus siužeto neturintis naujasis V. Papievio romanas *Vienos vasaros emigrantai*. Tačiau be antrojo komponento – žodžio padidėjusio valdymo, pasak J. Sprindytės, gero kūrinių niekada nebus.

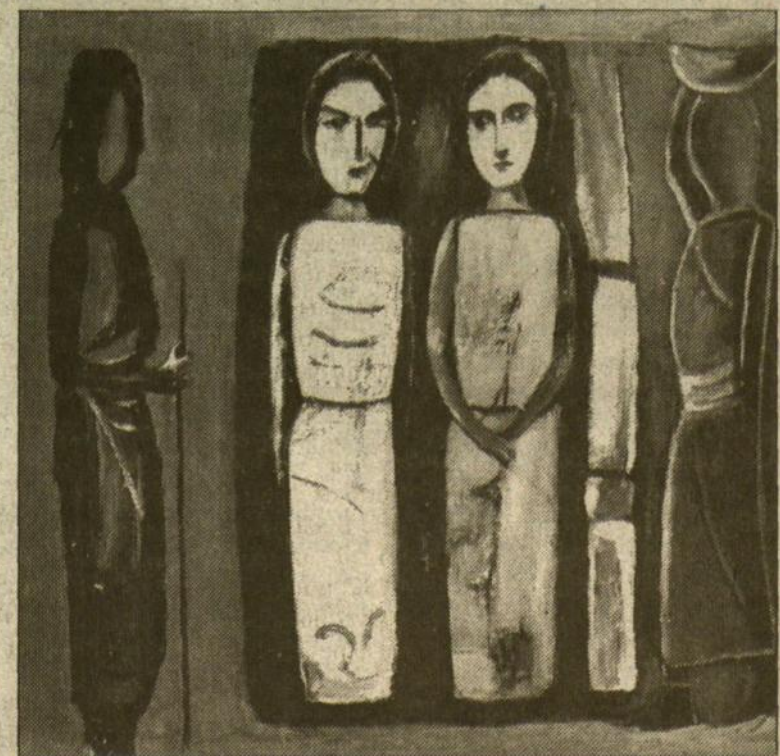
– Ties „kalbos“, ir „žodžio“ riboženklių atsikūrusios knygos labai greitai išsiskiria, riboja ir tas, kurios turi galimybę išlikti ir kurios – ne. Kaip šalia naujos kartos vaistų gyvyje ir tradicinė medicina, kritikas gali pasitelkti patikrintas tradicines priemones geroms ir prastoms knygoms atskirti, – tęsė J. Sprindytė. – Turim prisiminti literatūros prigimtį, kuri niekur nėra dingusi. Vėl pradėti nuo abėcėlės: kas yra literatūra, ar pasikeitė jos esmė. Literatūra buvo ir tebera – žodžio menas, vaizduotės menas. Literatūrai rūpi egzistencialiniai dalykai. Autentika. Bran-

da, išmintis. Jai svarbu, kas svarbu ir visuomenei, tautai, kartai, žmogui.

Pripažinusi, kad daugelis kritikų yra pasimetę dėl Lietuvoje nemažėjančio knygų antplūdžio ir gausiai perkamos populiaros, nuotykių literatūros gaudinčiai didėjančių apimčių, J. Sprindytė kalbėjo:

– Bet egzistuoja estetiškos, intuityvios, kalbos pojūtis, kūrinių daugiasluoksniškumas įgalinantis ji skaityti keletu būdų ir kodų. Jeigu to nėra, tai gal turime reikalą su skaitalu? Visa populiarioji proza grįsta elementariu naratyvo vyrvimu (dominavimu). Istorija liudija, kad rimtosios ir populiariosios literatūros santykis buvo panašus visur ir visais laikais. Galiausiai pasiremi vieno žanro – apysakos pavyzdžiu. Jonas Bilūnas, gyvas būdamas, išleido vos tris plonutes savo apsakymų knygeles, kurių tuomet beveik niekas neskaityt. *O Grafinės Genovaitės* (perdirbinio iš vokiečio Šmidto) leidimų iki pirmojo pasaulinio karo išėjo net 14, ir dar klijimuose nuolat buvo statoma kaip pjesė. Prieš Antrąjį pasaulinį karą mūsų klestėjo apysakos *Kauno tigras*, *Raudonosios Kauno naktys*, *Širdys ir gelės*, *Miesto ponis*, *Liepto galas*, *Jausmų panti*, net rimtas menininkas Vytautas Bičiūnas parašė kriminalą *Paskendę milijonai*. Apie visą tą produkciją jūs nesat nieko girdeje, o aš sužinojau tik dėl to, kad tyrinėju visą to žanro raidą. Bet juk išliko ne tie rausvi saldėšiai, o Vaizganto *Dėdės ir dėdienės*, Šatrijos Raganaus *Senamė dvare*, išliko J. Bilūnas.

J. Sprindytė priminė anksti žuvusio poeto eseisto, literatūros kritiko Vaidoto Daunio žodžius, Nukelta į 4 psl.

Pranas Domšaitis. „Keturių figūros“. 1951 m.

GRAŽI DOVANA

Atkelta iš 2 psl. Apie dailininką rašė ir lietuviai dailininkai, jautriai priimdami, gerai suvokdami jo kūrybos gilumines sroves ir jėgą. „Dailininkas yra palikęs mums mitą, neįprastą, bet kartu stebuklingą sapną pasauli. Jis turėjo jėgą išreikšti savo vidurinę mintį darbuose, taip pat išskirti religiškumą paprastame kasdieniame žmogaus gyvenime“. ...Tellesforas Valius, 1974 m., Italija. Buvo netikėta, atsivertus puikų „Genadendalio“ (1957 m.) ir ryškų „Apsireiškimą“ (1963 m.) surasti 2003–uosius, ne 2004 metus. Tik su šypsena belieka pasakyti: kas nedirba, neklysta. O kalendorius *Prano Domšaitio tapybos kolekcija Lietuvos dailės muziejuje* tikrai puikus.

Laima Krivickienė

Nuo Homero iki Valdo Papievio

Atkelta iš 3 psl.

Kad literatūroje reikia kreipti dėmesį į magistralinius reiškinius. Ilgai išlieka autentiški, raiškūs, vertingi raštai, kurie kaupia daug socialinės, psichologinės informacijos. Bet pirmiausia – meninės. Baigdamas savo kalbą apie knygos vertę, J. Sprindytė priminė prozininko Sauliaus Tomo Kondrato žodžius: „Jei aš rašytiau daugiau negu penkis sakinius, jie turėtų būti švarūs. Jeigu jie tokie nėra, toliau nerašau...“

Vadovaudamiesi J. Sprindytės čia išsakytais kriterijais, po ilgų diskusijų ir svarstymų Lietuvos literatūros tyrinėtojai nustatė, išvardijo 12 geriausių, meniškai brandžiausių 2003 m. išleistų knygų. Pagal abėcėlę, iš jų pirmoji – jaunosios, užsienyje dabar gyvenančios poetės Neringos Abrutytės eilėraščių rinkinys *Neringos*. Neįprastas tos knygos pavadinimas, neįprasta, savita ir jos poezija, galinti pasirodyti keista skaitytojams, įpratusiems prie lietuviškų skandalo. Pasak kito jauno postavangardinės laikysenos poeto Mariaus Burako, su šia knyga N. Abrutytė turbūt vienintelė iš poetų ir poetų įdomiomis, naujomis priemonėmis kruopščiai kuria savo pačios mitą. Sudomina, patraukia stebinant, kartais šokiruojantis autorės atvirumas. Tai kiti jos detalė, netikėtas pastebėjimas, gražūs žodžių žaisimai.

Antroji iš dvylikos (vėlgį pagal autorių pavardžių abėcėlės tvarką) – kito jauno poeto Tomo S. Butkaus vėlgį neįprasta, neeilinė poezijos knyga *Generuotos kalbos mutacija*. Klaipėdoje išleista tik 507 egz. tiražu. Literatūros tyrinėtoja J. Sprindytė ją pavadino pirma mūsų literatūroje konkretios, daiktinės poezijos knyga. Tai patvirtina jau jos originalus, dar neregėtas apipavidalinimas. Teknologas V. Gasilionas, be kito ko, pasakė, kad autorius pagėdavimu kiekvienas tą knygą įsigyjantis, turi nukirpti savo plaukų pluštelį prisilpinti prie tos knygos viršelio. T. S. Butkaus knyga patiko ir kitiems vertintojams. „Kartais savotiškai, neryškiai, magiškai puslapiuose išsipaustantis eilėraščių eilutės vos įmatai, bet tie eilėraščiai traukia skaityti ir yra geri“ – sakė J. Sprindytė.

Toliau seka vėlgį jaunos rašytojos Lauros Sintijos Černiauskaitės jau spėjusi pagarsėti, išpopuliarėti prozos knyga *Liučė čiuožia*. Šioje knygoje autorė pateikė du prozos ir tris dramos kūrinius, kurių tema – vyro ir moters santykiai, žmogaus brendimas. Štai ką apie šią savo kolegės kūrybą pasakė jaunas rašytojas M. Ivaškevičius: L. S. Černiauskaitės kūriniai pilni žavios, subtilios erotikos, stilius taupus, ir kartu jos kalbėjimas neįprastai natūralus, paryškintas laiku ir vietoje atsirandanti metafora.

Prie brandžiausių praėjusių metų knygų dvyliktojo prisikačiuota taip pat istorinės prozos meistro Petro Dirgėlos *Vilties pilnųjų knygų*. Tai jau trečioji stambaus istorinių romanų ciklo *Karalystė. Žemės keleivių epas* knyga. Joje vaizduojamas gyvenimas Lietuvoje 1993–1995 metais. Atskleidžiama ne tik mūsų valstybės naujausia istorija, bet ir šiuolaikinio pasaulio gyvenimo ydos, jų keliamos grėsmės atečiai.

Geriausių knygų gretose – dailininko ir rašytojo Leonardo Gutausko dviejų romanų knyga *Plunksnos. Kazbekas*. Romano *Kazbekas* pagrindinis veikėjas – Dievo palaimintas kviailis Tosikas. Žavi autorius itaigumas ir fantazija. O pagrindinė šio kūrinio mintį galima nuskaidyti dviem knygoje cituojamais eilutėmis iš Evangelijos: „Palaiminti dvasingieji vargdiečiai: / jų yra dangaus karalystė“.

Jurgos Ivanauskaitės naujasis romanas *Placebas* taip pat įeina į geriausiųjų dvyliktoją. *Placebu* autorė vadina organizaciją, reiškinį, realų pasaulį keičiantį ir efemeriską, antrinį, suniveliuotą. Romane, plėtojant būrėjos žuties intriga, su ironija ir sarkazmu gvildenami kai kurie neigiami dabarties Lietuvos reiškiniai, nujaučiamos pragaištingos šiandieninės visuomenės – naujojo *Placebo* pasaulio pagrindo – elgesio pasekmės.

Tarp geriausiųjų praėjusių metų knygų – poeto Antano A. Jonyno eilėraščių tomelis *Lapkričio atkrytis*. Lauryno Katkaus poezija *Nardymo pamokos*, užpurnai netikėtai mirusio talentingo rašytojo Jurgio Kunčino paskutinė prozos knyga *Užėjau pas draugą*. Išradinai konstruotose pastarosios knygos kuriniuose dažnai pinasi tragizmas, nomizmas, satyra, absurdas, išmonė ir žiaurūs tikrovės faktai. Stilingas pasakojimas nelabai paiso žanrinių ribojimų: greta grafiškos novelės – šmaikštūs fejtonas; perskaitęs apsakymą, randi ir eseistinės šėdėviukos.

Knygų vertintojai į geriausiųjų dvyliktoją vieniną išrinko išėjioje, Paryžiuje, jau per dešimt metų gyvenančio ir kuriančio jauno prozininko Valdo Papievio romaną *Vienos vasaros emigrantai*. Pasak literatūros tyrinėtojos D. Satkauskytės ir kitų vertintojų, šis romanas išsiskiria iš kitų ne tik estetiškai išsustu sakiniu, bet ir subtiliu aplinkos grožio, laisvės palaimos pavaizdavimu. Pagrindinis romano veikėjas – Paryžius, daugelį menininkų įtraukęs į savo gatelių labirintus. Pasak autoriaus, „Paryžius – tai miestas, kuriame gali susidaryti daugybė pasaulių ir iš jų sūnus paklydę klaidžioti iš vieno į kitą kaip iš vieno namų į kitus, kur tavęs lauks, bet niekad neprieštaras, kad pradinę būvę, priims lyg niekur nieko“. Kai kurių vertintojų nuomone, V. Papievio romanas yra impresionistinis, nutapytas lyg impresionisto drobė.

I dvyliktoją pateko taip pat juodojo humoro ir juodojo liūdnojo jauno prozininkės Undinės Radzevičiūtės romanas *Strekaža*, vėlgį jauno poeto Alvydo Šlepiko eilėraščių rinkinys *Tylos artėjantis*. Vertintojų nuomone, tai viena iš brandžiausių knygų per pastaruosius pora metų. Kalbama ramiai, be pompastikos, be erotikos, su paslėptu skauduliu. Gana meistriškai poetas moka naudotis eilėraščių tyla, pauzėmis, ritmu.

Iš čia išvardintų geriausiųjų praėjusių metų dvylikos knygų, Lietuvos valstybės Nepriklausomybės atkūrimo šventės – Kovo 11–sios proga, bus atrinkta pati brandžiausia, jos autoriui įteikta Lietuvos literatūros ir tautosakos instituto premija.

Vertinant knygas, nebuvo nutylos ir nevykusios, net blogi sejančios, dorus žmonės šmei-

žiančios knygos. Tokia yra Vytauto Petkevičiaus memuarų knyga *Durnių laivas*. Pasak žinomo literatūros tyrinėtojo prof. Vytauto Kubiliaus, tai piktas paskvilis, atsiradęs iš autoriaus neapykantos naujai, nepriklausomybės atkūrimui, Lietuvai. Prasimanymais šmeižiami Sąjūdžiui vadovavę ir jame dalyvavę asmenys, kolegos rašytojai. Lietuvos Rašytojų sąjungos valdyba, Etikos komisija pripažino, kad ši V. Petkevičiaus knyga smarkiai prasiplenkia su elementariais žmogiškais ir profesiniais rašytojo etikos reikalavimais, pažeidžia Konstituciją bei Lietuvos Rašytojų sąjungos įstatus, diskredituoja visuomenėje rašytojo vardą. Priimta pareikšti Rašytojų sąjungos valdyba, griežtai smerkdamas autorių, kategoriškai atsisakyti nuo *Durnių laivo* šmeižikiškų prasimanymų.

Regimantas Adomaitis.

Eltos nuotr.

Spektaklio kūrėjai ieško asmenybės gelmių

Garsiojo aštuonioliktojo amžiaus moterų suvedžiojo Kazanovos gyvenimo esmę bando atskleisti Vilniaus teatre „Lėlė“ baigiamas statyti spektaklis suaugusiems „Kazanova – paskutinė nuodėmė“.

Tikroviškos istorinės asmenybės – Džakomo Kazanovos vaidmenį kuria scenos ir ekrano žymūnas Regimantas Adomaitis, jo paskutinę gyvenimo mylimąją Sofiją vaidina jauna aktorė Aurelija Tamulytė.

Pagal šiuolaikinio vokiečių dramaturgo Karl Gassauer pjesę „Kazanova Dukso pilyje“ statomas spektaklis yra bendras „Skrajojancio teatro“ ir Vilniaus teatro „Lėlė“ projektas. Spektaklį režisuoja, Kanadoje gyvenantis, buvęs Kauno dramos teatro aktorius ir režisierius Sakalas Uzdavinys, scenografas autorė dailininkė Renata Valčiuk, muzikinis apipavidalinimas – Audrius Balsio. „Kazanova“ yra antrasis, penkerius metus Vilniuje gyvaujantis, „Skrajojancio teatro“ spektaklis po 1999 m. Jono Vaitkaus režisuotos „Anna Weiss“.

Pasak šio teatro, neturintio nei savo pastogės, nei scenos, įkūrėjų Jono Vaitkeičio ir Juozo Pociaus, spektaklį apie paskutinę Kazanovos dienas buvo pradėjęs statyti čekų režisierius Michael Tarant, tačiau, neradęs tinkamo pjesės inscenizacijos sprendimo ir bendros kalbos su lietuvių aktoriais, svečias išvyko statyti Prahos operoje, o jo darbą perėmė S. Uzdavinys, režisūros studijas baigęs Kanadoje ir ten dirbantis.

Pasak režisieriaus S. Uzdavinio, tai savotiška, mūsų teatrui neįprasta, pjesė, o vokiškas jos variantas labiau tinka miestioniškai publikai, į teatrą ateinančiai vien maloniai praleisti laiko. Lietuviškas pjesės vertimas sutrumpintas, atskleidžiant italų rašytojo, filosofo, aktoriaus, garsiausio visų laikų meiluzio Giacomo Girolamo Casanova (1725–1798) asmenybę – lakios fantazijos, ūmaus būdo intelektualą, per savo gyvenimą, biografų skaičiavimais, suvedžiojusio 122 moteris.

Garsiausias Kazanovos kūriny – 12 tomų memuarų, pa-

rašytų Dukso pilyje, kurioje jis senatvėje dirbo grafo bibliotekos tvarkytoju. Čia jis ir mirė, pasak amžininkų, taręs paskutinius žodžius: „Gyvenau kaip filosofas, mirštu kaip krikščionis“. Kazanovos *Memuarai* tapo viena garsiausių švietimo epochos knygų.

Pasak Kazanovą scenoje įkūnijusio R. Adomaitio, jam pabodę sėdėti namie, „prie židinio šildyti kojas“ – kol judas, noris dar vaidinti. Aktorių prisipažino, kad perskaitęs pjesę, kuri anaiptol nesanti šedevras, nesupratus nei jos žanro, nei kokia maniera reikia vaidinti, ir, tik artėjant premjerai, pradėjęs jausti šio kūrinio visumą. R. Adomaitis sakė nematęs garsiojo Federico Fellini filmo apie Kazanovą ir sakė nevaizdinti Kazanovos kaip suvedžiojo.

R. Adomaitio partnerė scenoje A. Tamulytė, vaidinanti išgalvotą Sofijos personažą, sakė, kad ši mergaitė tiesiog perima išmintį iš Kazanovos ir spektaklio pabaigoje tampa vienu kitu žmogumi.

Spektaklio scenografe R. Valčiuk sakė visiškai pakeitusi čekų statytojų sukurtą scenovaizdą – nuėmusi begalę buitinio teatro daiktų – peilių, šaukštų, žvakių, baldų – ir dviejų žmonių erdvę kameriniam spektakliui suprojektavusi, kaip sąlyginį, simbolinį, uždargą kvadratą.

Spektaklio „Kazanova – paskutinė nuodėmė“ premjera numatoma kovo 12 dieną „Lėlės“ teatro didžiojoje salėje. (Elta)

Alfredo Pliadžio fotoparoda

Alfredas Pliadis.

Paskirta „Metų vertėjo krėslas“ premija

Ketvirtoji Lietuvos PEN centro premija „Metų vertėjo krėslas“ už geriausius grožinės literatūros ir meninės eseistikos vertimus į lietuvių kalbą šįmet atiteko vertėjui Antanui Gailiui. Premija garsiam vertėjui skirta už Thom Mann tetralogijos *Juozapas ir jo broliai* paskutinės dalies *Juozapas Maitintojas* vertimą iš vokiečių kalbos. Tetralogiją išleido sostinės leidykla „Alma littera“.

Vasario 16 d. Vilniaus pavelsių galerijoje laureatui įteiktas tradicinis dailus medinis „Metų vertėjo krėslas“, laureato diplomai ir piniginė premija. Vertėjo krėslas fundatorius – literatūros kritikas ir verslininkas Gintaras Bleizgys.

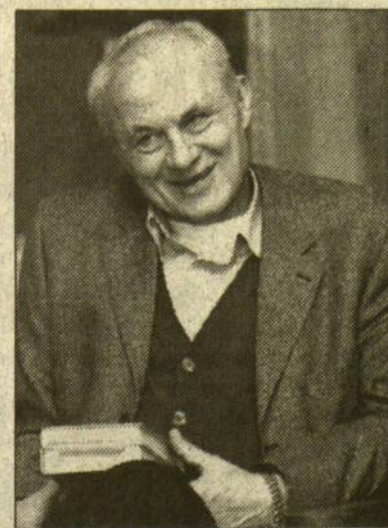
Laureatą pasveikino Lietuvos PEN centro sudarytos vertinimo komisijos pirmininkas, *Kultūros barų* žurnalo vyriausiasis redaktorius Bronys Savukynas, Lietuvos PEN centro prezidentas, poetas Kornelijus Platelis, kolegos vertėjai. Sėdęs į patogų vertėjo darbui krėslą, A. Gailius iškilmių dalyviams perskaitė fragmentą iš T. Mann romano *Juozapas Maitintojas* lietuviškojo leidimo.

53 metų poetas ir vertėjas A.

Gailius pirmasis pokario Lietuvoje išvertė Sigmund Freud, Friedrich Nietzsche veikalus, Franz Kafka, Reiner Maria Rilke, Tom Mann, Stefan Zweig, kitų klasikų kūrinius, į vokiečių kalbą išvertė lietuvių poezijos.

1996 m. buvo išleistas T. Mann bibliinės tematikos tetralogijos *Juozapas ir jo broliai* dalys *Jokūbo istorijos* ir *Jaunasis Juozapas*, 1999 m. *Juozapas Egipte*, 2003 m. – paskutinė tetralogijos dalis *Juozapas Maitintojas*. A. Gailius yra išvertęs ir to paties autoriaus romaną *Daktaras Faustas*.

Už puikų Bohumil Hrabal kūrinio *Pernelyg triukšminga vienuotė* vertimą iš čekų kalbos kolegos pagerbė ir vertėją Vytautą Visocką. Šįmet į „Metų vertėjo krėslą“ pretendavo Valdas V. Petrauskas su Margaret Atwood *Aklojo žudiko* vertimu, Juozas Meškauskas – Meškauskas su Arthur Rimbaud *Sezonas pragare*. Nušvitimai vertimu, Aida Krilavičienė su Mika Waltari romano *Žmonijos priešai* vertimu, Dangulė Žalutė, išvertusi skandalingą Jonathan Franzen kūrinį *Pataisos*, Jonas Čeponis už Richard Zimlir ir

Antanas Gailius.

John Grisham kūrinių vertimus ir kt. Verstines knygas konkursui pateikė leidyklos „Alma littera“, „Tyto alba“, „Strofa“, „Pasviręs pasaulis“, „Andreana“, „Jotema“ ir kt.

Nuo 2001 metų teikiama „Metų vertėjo krėslas“ premija anksčiau yra pelnę vertėjai Almis Grybauskas už Jaroslav Hašek knygos *Sauniojo kareivio Šveiko nuotykių* vertimą į lietuvių kalbą, Laimintas Jonušys už šiuolaikinio aičių rašytojo John Banville romano *Parodymų* knyga vertimą ir Diana Bučiūtė už graikų rašytojo Niko Kazantzaki istorinio romano *Kapitonas Michalis. Laisvė arba mirtis* vertimą.

Sėkminga knygų mugė

Keturias dienas LITEPO parodų centre vykusią, 5-oji tarptautinė Vilniaus knygų mugė parodė, jog skaityti yra madinga, o lietuvių autoriai netrukus gali tapti graibstoma preke, dėl kurios pirmiausia konkuruos leidejai.

Kaip pranešė mugės rengėjai, vasario 19–22 d. vykusią knygų mugę aplankė 50,000 daugiau nei pernai. Daugiausia – 24,500 žmonių – Vilniaus knygų mugę aplankė vasario 21 d. Per keturias mugės dienas įvyko apie 100 įvairių renginių, susitikimų, diskusijų, koncertų ir t.t.

Šįmet Vilniaus knygų mugę 130 dalyvių pristatė 339 firmų iš 9 valstybių leidinius. Daugelį knygų leidyklos specialiai išleido Vilniaus knygų mugę.

Vieni garsiausių penktosios Vilniaus knygų mugės „vardų“ – italų rašytojas Alessandro Baricco ir prancūzų rašytojas Frederico Beigbederi. Pasak mugės rengėjų, šiedu literatai susipažino taip pat Vilniuje.

Tačiau ne mažesnis skaitytojų dėmesio sulaukė ir į knygų mugę pakviesti lietuvių rašytojai: Juozas Erlickas, Jurga Ivanauskaitė, Vytautas Bložė, Antanas A. Jonynas, Vytautas Bubnys, Saulius Tomas Kondrotas, Tomas Staniulis, Renata Šerelytė ir kt.

I didžiąją dalį naujų lietuviškų knygų pristatymų – jų vyko 20 – potencialus tų kūrinių skaitytojai veržėsi labai aktyviai.

„Gal žmonės, perskaitę daug vertimų, pamatė, kad ne šventieji puodus lipo, kad lietuviškas literatūros diskursas yra ne kiek ne prastesnis, kai kuriais atvejais pranoksta ir užsieniečių“, – sakė Lietuvos rašytojų sąjungos (LRS) leidyklos vyriausiasis redaktorius Valentinas Sventickas. Jo manymu, žmonėms jau rūpi knygos, kuriose yra lietuviškų realių, juolab kad lietuvių literatūra neįskrenta iš pasaulinio konteksto.

Leidyklos „Tyto alba“ direktorė Lolita Varanavičienė sakė matanti „labai svarbią, naują pastarųjų metų tendenciją: lietuvių autoriai yra paklausūs ir tiražais nurungia populiarius vertimus“.

„Turime suvokti, ką tai reiškia, taip pat socialiniu aspektu. Anksčiau manėme, kad tik vakarietiškas žmogus gali teisingai mums patarti, kaip išsivystyti ligas ir sveiką gyventi, arba kad tik vakarietiškas mums gali papasakoti įdomią istoriją“, – teigė leideja. Pasak L. Varanavičienės, grįžo pasitikėjimas ir grožinė, ir specialia literatūra kuriančiais žmonėmis. „Pagaliau ir mūsų rašytojų kalbėjimas nebėra nuobodus, kaip anksčiau. Jie atrado stilistiką, kuri priimtina žmogui, net ir nuolat nedalyvaujanti literatūriniam gyvenime. Kita vertus, lietuvių literatūra priartėjo prie bendražmogiškų dalykų, ji nebesiknisa pati savyje“, – sakė L. Varanavičienė. (BNS)

literatūros galimybes, faktas yra tas, kad, leisdami vien tokią literatūrą, ir be jokios paramos, leidejai vargu išgyventų, teigia Vilniaus knygų mugės organizatoriai.

Leidėjų tikinimu, naudos iš mugės jie turėjo, visų pardavimai išaugo, palyginti su ankstesnėmis mugėmis, finansinių nuostolių neturėjo niekas. Jau vien tai, kad švedų leidejų delegacija pagėdavo kuo skubiau gauti įvairių romanų lietuviškų ir vokiškų vertimų, vertinama kaip itin teigiamas reiškinys.

„Taip nebūna, kad atvažiavotų į mugę ir išsyk pirktų čia kūrinius. Be abejo, švedus spiria tai, jog Geteborgo 2005-ųjų mugė skirta Lietuvai, ir be kurios kūrėjų nors padėti į lentynas. Bet, sprendžiant iš profesinių susitarimų skubiai atsiųsti vertimus, knygas, rodo, kad jų ketinimai yra rimti. Pagaliau svarbus pats švedų leidejų atvykimo faktas. Prieš 10 metų nebūčiau patikėjęsi, kad taip galėtų būti“, – sakė L. Varanavičienė. (BNS)

KULTŪROS TARYBA PRANEŠA

Ateinantis rudenį, lapkričio 26–28 d. JAV LB Kultūros taryba organizuoja 11-tąjį teatro festivalį, kuris įvyks Čikagoje Jaunimo centre. Kultūros taryba kviečia JAV ir Kanados lietuvių teatro vienetus, sambūrus ar pavienius asmenis su mono spektakliais dalyvauti šiame kultūriniame savaitgalyje. Apie dalyvavimą prašoma pranešti JAV LB Kultūros tarybos pirmininkei Marijai Remienei adresu 2841 Denton Ct., Westchester, IL 60154; telf. 708-562-1448; e-mail mremien@aol.com

Kiekvienas meno renginys turi savo prasmę ir tikslą. Mėgėjų teatras taip pat turi savo prasmę ir tikslą. Išėjusios kultūrininkai gali parodyti savo pasiektus kūrybinius laimėjimus savųjų tautiečių tarpe. Tikimės, kad vienuoliktasis teatro festivalis atskleis įvairiopą mėgėjų teatro prasmę.

LB Kultūros info.